

Szülői értekezés az olvasásról

Az előzményekről

Immáron húsz esztendeje annak, hogy 1995 nyarán csoporttársammal, Szűcs Hajnal-kával szociológushallgatóként vonatra szálltunk, hogy diplomamunkánk elkészítéséhez anyagot gyűjtsünk egy kelet-magyarországi kistelepülésen, Uszván.¹ Egész napos utazást követően megérkeztünk a határ menti, 300 lelkes, többségében cigányok lakta faluba. A közösségben eltöltött napok, a több tucat felvett interjú, a megismert, küzdelmekkel teli életutak meggyőztek bennünket arról, hogy az Isten háta mögött, nehéz sorsú családokban nevelkedő gyerekeknek a legjobb szándék mellett sem tudják a szülei azokat az alapvető, a mindennapi boldoguláshoz szükséges ismereteket átadni, amelyekről azt gondoljuk, hogy már mindenki számára evidenciát jelentenek; legyen szó akár a táplálkozással, a gyerekneveléssel vagy az egészségmegőrzéssel kapcsolatos ismeretekről.

Ekkor fogalmazódott meg bennünk, hogy egy olyan szakemberekből álló csoportot kellene toboroznunk, amelynek tagjai ezeket a tudnivalókat közérthető módon tudják átadni a szülőknél, illetve a gyerekeket körülvevő felnőtt közösségnek. Az elképzelések akkor nem öltöttek alakot, de évek múltán is fel-felmerült ez a gondolat, és a diploma megszerzése után mindketten – a magunk területén és módján – üztük az ismeretterjesztést.

Néhány évvel ezelőtt aztán, amikor tudomásomra jutott, hogy a nyíregyházi Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár Vraukóné Lukács Ilona vezetésével pályázati támogatással megvalósított egy a mienkéhez hasonlatos elképzelést – *Szülők akadémia* címmel –, újult erővel fogalmazódott meg az egykori gondolat, szándék, hogy igenis szükség van ezekre a kezdeményezésekre. A szabolcsi megyeszékhelyen dolgozó kollégák elküldték pályázati beszámolójukat, amely igen inspirálólag hatott. A szabolcsi kollégák, akik a gyakorlatban is próbára tették elképzelésüket, bebizonyították, hogy a könyvtár

¹ Péterfi Rita – Szűcs Hajnalka: A beilleszkedés egyik lehetséges útja. Az uszvai cigányság találkozása a kereszténységgel. In: Nagy Attila – Péterfi Rita (írta és szerkesztette): A feladatra készülni kell. A cigányság kulturális beilleszkedése és a közkönyvtár. Bp. OSZK – Gondolat Kiadó. 2004. <http://mek.oszk.hu/04200/04209/>

hatékony módon tudja összefogni az érintett szakembereket, és képes közvetíteni az ismereteket nehéz körülmények között is.

Az ezredforduló utáni években léptünk kapcsolatba a jezsuita rend képviselőjével, Hofher József atyával, aki Tápiai szecson, az ottani cigány közösségben kezdte olvasni tanítani az analfabéta cigány anyákat.² Az ő tapasztalatai is hatottak elképzeléseinkre. Már Szentendrén, a Pest Megyei Könyvtárban dolgoztam, amikor úgy döntöttünk, hogy bevesszük éves munkatervünkbe az ötletet, és megpróbáljuk megkeresni azokat a szakembereket – gyermekorvost, szülész, védőnőt, tüdőgyógyászt –, akikkel elindíthatnánk egy kurzust olyan hátrányos helyzetű szülők számára, akiknek igazán szükségük lenne az említett ismeretekre. Ehhez azonban nem rendelkezünk a szükséges anyagi forrásokkal.

Pest megyét járva kezdtük el keresni azt a települést, amely – együttműködési készséget mutatva – alkalmas lehetne egy ilyen projekt beindítására. Egy évvel ezelőtt aztán megjelent a Magyar Olvasástársaság kiadásában a *Kié az olvasás?* című tanulmánykötet.³

Könyvtári környezetben megvalósuló „szülői értekezletek” terveztünk az olvasásról, amelyben a *Kié az olvasás?* kötet gondolatai és saját elképzeléseink öltenek testet. Úgy véltük, valami olyannak adhatunk teret, amihez értünk, amely területre van rálátásunk, ahol megoszthatjuk gondolatainkat, és mi magunk is tanulunk a résztvevőktől, visszajelzést kapunk a munkánkról. Könyves környezetben beszélgethetünk nem csak számunkra érdekes kérdésekről.

Nincsevics Klárával, intézményünk vezetőjével beszélgetve fogalmazódott meg bennünk a gondolat, hogy ha nem is számos szakember bevonásával, a gyereknevelés széles körét felölelő témákról gondolkodunk, akkor sokkal egyszerűbben megvalósítható az ötlet. Ennek eredménye lett, hogy azt a területet választottuk, amelyet önállóan, mások bevonása nélkül is képesek vagyunk működtetni.

A megvalósulásról

Úgy döntöttünk, hogy kijelöljük a célcsoportot, összeállítjuk a témaköröket, megfogalmazzuk, hogy pontosan miről is szeretnénk beszélni. Elsősorban a szülőket céloztuk meg. De mivel egészen mások a kisgyerekes szülőknek a tennivalói az olvasás terén, mint az iskolás gyerekek szüleié, ezért két időpontot, két témakört meghirdetve adtunk hírt a készülő előadásokról. Az első alkalom témája „*A várandósság kezdetétől az óvodás kor végéig*”, a második pedig „*Az iskolába kerüléstől az általános iskola végéig*” címet kapta.

De miről is szóltak ezek az előadások? Az olvasásról és a könyvekről. Igyekeztünk összeszedni azokat az ismereteket, amelyek egy szülőnek a mindennapokban e téma kapcsán hasznosak lehetnek. Vagyis hogy a beszélő felnőtt hétköznapi megnyilvánulásai, kommunikációjával miként rakja le az olvasáshoz szükséges alapokat; hogy miért kell mondókázni, ringatókat énekelni, höcögőket játszani már a csecsemőkkel; hogy milyen meséket és milyen életkorban kezdünk el mesélni a kicsiknek; hogy mikor meséljünk fejből és mikor könyvből; hogy mikor milyen típusú mesét mondjunk; hogy mi a helyzet

² Lukács Ágnes: Interjú Hofher József jezsuita szerzetessel. In: Fogom a kezét, és együtt emelkedünk. Tanulmányok és interjúk a roma integrációról. (szerk.: Gereben Ferenc – Lukács Ágnes). Bp. JTMR. Faludi Ferenc Akadémia, Jezsuita Könyvek. 2013. 25-44. p.

³ Ötletek az olvasás megszerettetéséért. In: *Kié az olvasás?* (szerk.: Gombos Péter). Bp., Magyar Olvasástársaság. 2014.

a népmesékkel; hogy ki meséljen a gyerekeknek és mikor; mit a fiúknak és mit a lányoknak.

Fontosnak tartottuk, hogy a laikus érdeklődőket is megismertessük a legfrissebb olvasási-szövegértési vizsgálatok eredményeivel, azokkal a részletekkel, amelyekre a szülőnek is van hatása, amelyekre befolyásuk lehet. Kell, hogy essék szó arról, ami a család hozzáállásán múlik, hogy mi is az, amit ők maguk megtehetnek annak érdekében, hogy gyerekeik megtanuljanak olvasni, és az örömteli tevékenységgé váljon számukra.

Nagy hangsúlyt fektettünk arra, hogy tudatosítsuk a szülőknél: az olvasásra nevelés nem az iskolába kerüléssel kezdődik, hanem gyermeküknek addigra már számos lépcsőfokot meg kell másznia, hogy biztos alapozással kezdhesen neki az iskolás éveknél. Fontos, hogy a szülő tudatában legyen, hogy az olvasáshoz való pozitív viszony kialakításában csak az óvodára, az iskolára támaszkodni, arra hagyatkozni, hogy az ezekben az intézményekben tevékenykedő szakemberek majd mindent elvégeznek helyettük, téves gondolat. A stabil alapok lerakásában a szülőknél pótolhatatlan szerepük van. A foglalatosságok, amelyekről szó van, rendszerességet igényelnek, cserébe viszont örömet jelentenek a szülőnek és a gyerekek egyaránt. Mint említettem, mindig szó esik a nemzetközi vizsgálatok tanulságairól, azokból is a szülőket érintő fejezetekről. De melyek is ezek? Például hogy miért vannak az olvasás terén veszélyben a fiúk, hogy éppen ezért másképp kell-e velük foglalkozni; hogy van-e összefüggés a saját könyvek birtoklása és az iskolai sikeresség között; hogy kell-e könyvet vásárolni gyermekeink számára; hogy mit is jelent a „könyves környezet”.

A meghirdetett második alkalommal már az iskoláskorú gyerekek szüleinek koncentráltunk, a számukra fontos információkat gyűjtöttük össze. Vagyis hogy akkor is olvasson-e fel a szülő a gyerekeknek, ha az már megtanult olvasni; mi a helyzet a kötelező olvasmányokkal; mit adjunk még a kötelezők mellett a gyerek kezébe; mi a teendő, ha egészen eltérő a gyerek és a szülő ízlése az olvasmányokat illetően. És ezzel el is érkeztünk másik célcsoportunkhoz, a pedagógusokhoz.

Előadásainkra ugyanis nemcsak szülők, de óvónők, tanárok is érkeztek. Mint kiderült, volt, amiről nekik is tudtunk újat mondani, és a szülőkhöz hasonlóan számukra is fontos volt, hogy megerősítést kapjanak abban, amit jól csinálnak.

A megyei könyvtárban tartott rendezvénynek aztán híre ment, előbb csak Pest megyében, aztán már azon túl is. Hívtak minket óvodába, iskolába, könyvtárba. Volt, hogy teljes tantestület számára szerveztek továbbképző napot az olvasásról; volt, hogy összevont szülői értekezletet tartottak az óvodai csoportok számára, de szülői munkaközösség is szervezett ilyen alkalmat alsó tagozatos gyerekek szüleinek. Nagyon fontosnak tartottuk megemlíteni, hogy bár folyamatosan mi magunk is hírt adunk ezekről az eseményekről, nem mi szervezzük azokat. Kell, hogy az adott közösségben legyen valaki, aki a szervezést vállalja, hiszen látjuk, hogy a szülői levelező listákon keresztül ők azok, akik igen hatékonyan tudják eljuttatni az információt a szülőkhöz; ők azok, akik a helyi viszonyokat ismerve hatékonyan segíthetnek minket. Valamint szükséges, hogy ezek a közösségek is fontosnak érezzék, hogy szakemberekkel beszélgethessenek a témáról. Nem elég, ha csak mi gondoljuk ezt.

A fentiekén túl hadd tegyek említést azokról a helyszínekről, amelyekben mi a tervezéskor nem gondolkodtunk. Az egyik tulajdonképpen a véletlen műve volt. Egy alkalommal dunántúli kisvárosba hívtak, s az ottaniak úgy tájékoztattak, hogy zömében pedagógusokból áll majd a hallgatóság. Az, hogy kikre számíthatunk, a témakörök kivá-

lasztása miatt fontos. Más és másképp mondunk a szülőknek, máshol vannak a hangsúlyok, mintha szakemberekkel találkozunk. Tehát pedagógusokra számítottunk. Az előadás kezdete előtt néhány perccel, a gyülekezőket figyelve gyanakodni kezdtem. Mint kiderült, jogosan. Ugyanis nem pedagógusok érkeztek, hanem a helyi nyugdíjas klub tagjai. Mikor ez világossá vált számomra, csupán két percünk volt a kezdésig – a program újratervezésére. Igen jó hangulatú, érdeklődő, befogadó közönséggel volt dolgom. De miért is meséltem el ezt? Hálás voltam nekik, ugyanis ők és ez a helyzet adta az ötletet, hogy egy olyan csoportban, a nagyszülőkében kezdjünk el gondolkodni, akik addig nem kerültek a látóterünkbe. Ezen alkalommal vált nyilvánvalóvá, hogy a gyerekek körül sok esetben a nagyszülők azok a személyek, akik rendszeresen jelen vannak. Mint kiderült, a legfontosabbat tudják adni unokáiknak: az idejüket és a figyelmüket, amiből a szülőknek gyakorta kevesebb van. Ráadásul sok esetben rendelkeznek olyan tudással is, amelynek nagy hasznát vehetjük: számos mondókát, dalt, kiszámolót, ritmusos játékot ismernek, sőt, vannak kedvenc olvasmányaik gyerekkorukból. Amire viszont kevésbé van rálátásuk, az a mai könyvtermés. Segítségre ezen a területen szorulnak.

Ezzel el is érkezünk előadásaink olvasás melletti másik témájához, a könyvekhez. Ugyanis az évente megjelenő csaknem 1500 gyerekkönyv között minden érintett számára nehéz az eligazodás. Ezért készítettük el azt az összeállítást, amely a Pest Megyei Könyvtár gyerekrészlegének előző évi legtöbbet kölcsönzött szerzőinek húszas listáját tartalmazza. Ezt végignézve úgy gondoltuk, hogy pusztán a neveket felsorolni kevés. Mert gyakran például csak a sorozatokat ismerik az érintettek, de különösen az ismeretterjesztő könyvek esetében a szerzők neve nem cseng ismerősen. Fontos, hogy nem adott műveket tartalmazó, hanem szerzői listákat állítottunk össze. Tapasztalataink szerint – a felnőttekhez hasonlóan – a gyerekek is szeretik a sorozatokat, és ezzel a kiadók is számolnak. Nem véletlen, hogy egy sikeres könyvnek előbb-utóbb a folytatása is megszületik. A lista összeállításával célunk az volt, hogy kézzel fogható segítséget nyújtsunk. Az érdeklődők számára készítünk egy prezentációt is a listára került szerzőkről és könyveikről, hogy majd a könyvtárban vagy a könyvesboltban könnyebb legyen a választás. De nem mindig és nem minden esetben kerül sor vetítésre. Különösen a kisebb településeken törekszünk arra, hogy a helyi könyvtárról is néhány gondolat erejéig essék szó. Az előadások előtt elmegyünk oda, és az ottani kollégával a település saját állományából kiválogatunk egy-két doboznyi könyvet, ami egyrészt a listán szereplő szerzők műveit, másrészt az általunk ajánlott könyveket tartalmazza. Tapasztalataink szerint a hallgatóság ilyenkor szokott rácsodálkozni arra, hogy saját települési könyvtárunk is mi mindennel rendelkezik, érdemes tehát beiratkozniuk a könyvtárba.

A tapasztalatokról

Hogy egy-egy rendezvényen hány résztvevőre számíthatunk, nem tudjuk előre megmondani. Látjuk, hogy legtöbb esetben a helyi szervező meggyőző erején, a hirdetési lehetőségeken múlik a dolog. Kistelepüléseken, óvodákban, iskolákban szülők számára tartott rendezvényeken 10 és 25 fő között mozog a résztvevők száma. Ha tanári kar számára szerveznek továbbképző napot, akkor úgy 50 fővel lehet számolni. A legnépesebb közönséggel – alkalmanként 100-120 résztvevővel – a megyei könyvtárak által szervezett könyvtáros továbbképzéseken találkoztunk.

Az előadások időtartamát minden esetben a szervezők kéréséhez, a közönség igénye-
ihéz igazítjuk. Szülők előtti megszólalásra egy órát tervezünk; tantestület esetében volt,
hogy három órát szántunk a témára. Látjuk, hogy a tervezett időkerethez képest gyakran
„ott ragadnak” az érdeklődők. Ennek elsősorban az az oka, hogy bár mi magunk az idő
kétharmad részében beszélünk, az egyharmadát a kérdésekre, beszélgetésre szánjuk, min-
dig nagy hajlandóság mutatkozik a felmerülő kérdések megvitatására. Az együtt töltött
időnek számomra ez a legizgalmasabb része.

Hadd említsek néhányat a felmerült kérdések, hozzászólások közül:

- Nem szereti, ha egy könyv illusztrált, ezért gyerekei számára inkább illusztráció
nélküli könyveket választ.
- Segítséget kér, mert az esti mesélésnél nem tud olyat mesélni, ami mindkét gyerme-
kének megfelelő lenne. (2 és 4 éves kislányokról van szó).
- Idegen nyelven született, fordított művet nem adna gyermekének, csak olyat, ami
magyarul íródott.
- A mesehallgatást az óvodában kérdéssel, feladattal nem törik meg, a mesehallgatás
szentségének megtartására törekszenek.
- Nem járnának-e jobban a gyermekeim, ha személyes felolvasás helyett hangos-
könyvvel oldanám meg az esti mesét, mert én magam nem tudok jól olvasni?

A résztvevők életkora igen nagy változatosságot mutat. Egy baranyai településre az
ottani olvasókör kezdeményezése kapcsán jutottunk el. A legfiatalabb jelenlévő egyhóna-
pos volt itt, a legidősebb résztvevőnk életkorát nyolcvan évre becsültük. Ahol újszülötten
együtt érkeztek az előadásra, ott a szülőkön kívül a nagyszülők egyike is jelen volt, így egy
családból három generáció képviseltette magát.

A kezdeményezés az induláskor a „*Szülői értekezlet*” a *könyvtárban* munkacímet kapta.
Azután ez rajta is maradt. Idézőjelbe tettük a szülői értekezletet, tudva, hogy lehetnek a
kifejezésnek mellékszöngéi. Mindig az adott helyszín szervezőjére bízunk, miként hirdeti
meg az eseményt. Volt, aki a *Szülőknek az olvasásról*, vagy *Amit az olvasásról tudni érdemes*
címet választotta.

Mi magunk a legelső rendezvényünkhöz készített plakátunkra az előadás címének,
helyszínének, időpontjának megjelölésén túl néhány témát, kérdést is feltüntettünk. Meg-
jelöltük azokat a témaköröket, amelyekre mindenképp fel kívántuk hívni a figyelmet.
Aki igényelte, annak elküldtük a plakát biankó változatát, de voltak, akik saját plakátot
készítettek. Más rendezvényekhez hasonlóan fontos, hogy minden létező információs
csatornát igénybe vegyünk a híradáshoz: a helyi újságot, rádiót, tévét, a szórólapozást.
Igen fontos a lezajlott eseményről való beszámoló is, mert az a helyi szakemberekre, az ő
tudásukra, a könyvtárra irányítja a figyelmet, valamint felvilágosítást ad arról, hogy kihez
forduljon az érdeklődő, akinek segítségre van szüksége.

A rendezvények hatásáról

A Dunakanyar egyik településének óvodájából néhány hónappal a rendezvény után
érkezett egy levél, amelyben beszámoltak arról, hogy az óvoda két nagyobb csoportján
kívül több szülő is beiratkozott a könyvtárba.

Saját intézményünkben a tavasz során tartott első előadásunk után a szerzőket bemu-
tató prezentáció anyagát kinyomtattuk, ennek alapján a megyei könyvtár előcsarnoká-
ban készítettünk egy kiállítást. Intézményünk – jellegéből és hagyományából adódóan

– számos klubnak, szakkörnek, foglalkozásnak ad otthont, amelyekre igen nagy számban érkeznek családok. A gyerekeikre várakozó szülők között nagy népszerűségnek örvendett az összeállítás. Nemrégiben egy iskolai könyvtár is felhasználta diáinkat intézményük olvasásról szóló rendezvényéhez.

Hogy az előadásokon résztvevők konkrét, kézzel fogható segítséggel távozzanak, különböző ajánló listákat készítettünk. Ezek az eltérő életkorú gyerekeknek, fiataloknak vagy speciális élethelyzetben lévőknek készült könyvajánlók. De gyermekkönyvtárosaink összeállítottak a szülőknek, szakembereknek egy könyvek közti eligazodását segítő internetes ajánlólistát is, ahol könyvkritikákat, kiadói oldalakat, meseösszeállításokat, diafilmeket találhatnak az érdeklődők.

Ezen alkalmakkor mindig szót ejtettünk a bábozásról, a japán papírszínházról, igyekeztünk ezeket az eszközöket új megvilágításban, felhasználási körüket az olvasásfejlesztés szempontjából megmutatni.

Megtapasztaltuk, hogy a számunkra, könyvtárosok számára evidensnek tűnő módszerek, ismeretek nem mindenki számára azok; hogy rendelkezünk olyan speciális tudással, amellyel a környezetünk hasznára lehetünk, amivel segíthetjük a közösséget, amelyben élünk. Hogy az óvodák, iskolák olyan partnert látnak bennünk, akit érdemes segítségül hívni, mert – mint ahogy azt a pedagógusok megfogalmazták –, tőlünk jobban elfogadják a szülők ezeket az ismereteket.

Bízunk benne, hogy más könyvtárak is látnak fantáziát a kezdeményezésben, és meghirdetik saját előadásait. Olyan területről, témáról van szó, amelyre tevékenységünkben, intézményeink profiljából adódóan van rálátásunk. Ismerjük a könyvkiadókat, figyeljük a megjelenő kiadványokat, egyben egymást segítő szakmai közösség tagjai vagyunk. Nagy örömünkre szolgált, hogy volt olyan kisvárosi könyvtáros, aki maga megszervezte és megtartotta saját olvasói számára az előadást. Sőt, Erdélyből, Kézdivásárhelyről érkezett a visszajelzés, hogy egész előadásorozatot indítottak a témában, és az előadásokat a környező falvakba is hívják.

Kollégáimmal együttműködve, csapatmunkában találtuk ki és valósítottuk meg az előadásokat. Hadd mondjak ezért köszönetet Nincsevic Klárának, Fucskár Erikának, Bors Anikónak, Királyné Dorogi Edinának és Bétéri Nórának. És természetesen minden érdeklődő számára szívesen adunk segítséget saját előadásaink beindításához.

Péterfi Rita

EMMI-TÁMOGATÁS AZ ORSZÁGOS DOKUMENTUM-ELLÁTÁSI RENDSZERNEK

Meghívásos pályázat keretében 66 millió forinttal támogatja az Emberi Erőforrások Minisztériuma az Országos Dokumentum-ellátási Rendszert (ODR). A Magyarország minden településén, bármelyik könyvtárban igényelhető szolgáltatás lehetővé teszi, hogy az 55 ODR-szolgáltató könyvtárban őrzött dokumentumok (könyvek, folyóiratok, kép- és hangfelvételek) mindenki számára gyorsan elérhetővé váljanak. Az elnyert összegből az 54 támogatott könyvtár új dokumentumokat vásárolhat. A támogatás felhasználásának határideje: 2016. december 31.

(A támogatott könyvtárak és az elnyert összegek jegyzéke a kormany.hu weboldalon érhető el.)